

Restaurování perské lakované vazby z fondu NK ČR

BcA. Jana Dvořáková

KONTAKT: janadvo@atlas.cz

Na jaře 2008 byl proveden průzkum sbírky perských rukopisů z fondů NK ČR. Sbíрка perských rukopisů čítá 150 kusů a z hlediska obsahu je velmi rozmanitá. Převážnou většinu však tvoří poezie. Vedle nejznámějších autorů zde nalezneme také ty, kteří se nevyskytují v běžných přehledech perské literatury. Sbíрка obsahuje výbory perské poezie, literární biografie a listy známých autorů. Objevíme zde mystickou literaturu, naučnou prózu; několika svazky je zastoupena filozofie, logika, geologie a geomantika. Najdeme zde větší počet historiografických děl a několik astronomických a lékařských pojednání. Nechybějí ani svazky s náboženskou tematikou. Nejstarší rukopis pochází z r. 792 islámského letopočtu (tj. r. 1413), nejmladší z 1. pol. 20. století. V r. 2000 vydala NK ČR knihu Michala Fárka *Perské rukopisy v Národní knihovně České republiky*, Praha (přílohou knihy je katalog perských rukopisů na CD-R). Katalog je dostupný také on-line na <http://digit.nkp.cz/samples/Persiana/index.htm>

Z celkového počtu 150 svazků pocházejí 3 kusy ze 14. století, 3 kusy z 15. století a 24 kusy ze 16. století. Ostatní knihy jsou mladší.

TYOLOGIE ISLÁMSKÉ, RESP. PERSKÉ VAZBY

Islámské knihy v době, kdy byl text psán ještě na pergamen nebo papyrus, měly formu svitku. S příchodem papíru se však začal používat typ kodexu. Oproti západnímu typu kodexu zde existuje poměrně dost odlišností. V tomto příspěvku nastíním odlišnosti zpracování knižní vazby.

Knižní desky byly připravovány samostatně. Vazbu tvoří přední a zadní deska, ke které je navíc připojena chlopeň, která chrání přední ořízku a zavírá se přes přední desku (pozor! Arabové mají obrácený směr písma; naše přední deska je tedy jejich zadní). Chlopeň tvoří zpravidla 1/3 šířky desky, její hrot se kryje se středovou výzdobou desky. Nejčastěji byly desky lepenkové, příp. skašírované z několika listů papíru. Obecně lze však říci, že jsou tenké cca 1–2 mm. Desky jsou stejného formátu jako knižní blok, tedy bez kant.

Připravené lepenkové desky byly potaženy (v případě celokožené vazby) podobně jako nasazovaná vazba. Vazba byla vyzdobena a poté byly desky nasazeny na blok, s nímž ho pojí pouze prodloužený přeplep hřbetu a předsádka vylepená na přideštích.

Většinou byla vazba celokožená s různým typem výzdoby: slepotisk, zlacení, prořezávaná filigránová výzdoba podkládaná textilem nebo papírem, lakovaná malba (perské specifikum viz níže). Setkáváme se tu i s polokoženými vazbami s mramorovým papírem, který se rovněž hojně vyskytuje na přideštích a předsádkách.

Podrobněji popíši techniku lakované malby (v tomto případě vrchní strany desek nebo/a přideští), se kterou se setkáváme především na perských vazbách. Původ této techniky lze hledat v Číně, kde se dřevěný nábytek zdobil lakovanou malbou. Peršané tuto techniku převzali a přivedli ji k dokonalosti.

Původně se malovaly desky kožené, byly však měkké a malba při manipulaci praskala. Kožené desky byly tedy nahrazeny lepenkovými.

Způsob výzdoby spočívá v tom, že desky (někdy má kniha i chlopeň) jsou natřeny křídovým podkladem (používá se např. v deskové malbě), ten se zbrousí do hladké plochy. Natře se lakem, který uzavře povrch pro malbu. Na hladkou plochu se pak maluje vodou rozpustnými barvami. Malba se může doplnit zlatou barvou. Hotová malba se opět přelakuje (při našich zkouškách jsme používali nebělený šelak rozpuštěný v ethanolu, celou plochu jsme pak ještě přelakovali bezbarvým malířským lakem, který dodal malbě vysoký lesk).

Tato výzdobná technika se uplatňovala na knihách s koženým hřbetem; malovalo se přímo na knihu s nasazenými deskami.

RESTAUROVÁNÍ PERSKÉHO RUKOPISU XVIII B 113

Titul/autor: *Gulistán-e Sa'dí* (dle katalogu Odd. rukopisů a starých tisků, NK ČR)

Datace: 1854

Rozměry: 262x175x18 mm

Popis vazby

Polokožená vazba s malovanými lakovanými deskami a přideštím (vodorozpustné vazby na křídovém podkladu) s květinovými motivy, lepenkové desky, kožený hřbet, zeleno-červený tkaný kapitálek.

Popis bloku

Rukopis černým inkoustem na málo leštěném ručním papíře. Zrcadlo textu je rámováno několika rámečky (červený, černý, modrý, zlatý inkoust). Iluminovaný titul, četné figurální kvaše v textu.

Popis poškození

Kniha má odřený hřbet a hlavice. Malba na deskách je popraskaná, úbytky na rozích a hranách. Iluminace degradují okolní listy papíru – hnědé skvrny.

Popis restaurátorského zásahu

Knižní blok byl mechanicky vyčištěn měkkou gumou a štětcem. Drobné trhliny byly spraveny japonským papírem a pšeničným škrobem.

Malba na deskách byla vyčištěna destilovanou vodou a tampónkem. Odloupaný křídový podklad byl doplněn novým (šampaňská křída a želatinová voda dle receptury Slánského) v několika tenkých vrstvách. Doplněná křída byla zalakována neběleným šelakem (v ethanolu).

Pak následovala retuš akvarelovými barvami a zlatou barvou pro výtvarníky. Doplnky byly zalakovány opět šelakem. Celá malba byla na závěr přelakována malířským bezbarvým lakem, aby se zajistily krakely a celá malba sjednotila svůj povrch.

POUŽITÁ LITERATURA

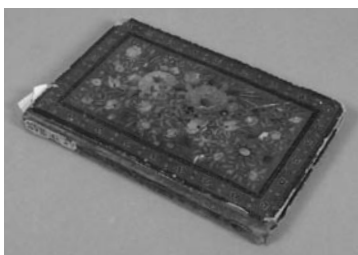
HALDANE, Duncan: *Islamic bookbinding*, Victoria and Albert Museum, London 1983.

LEVEY, Martin: *Medieval Arabic Bookmaking and its Relation to Early Chemistry and Pharmacology*. American Philosophical Society 52, 1962.

SLÁNSKÝ, Bohuslav: *Technika malby, díl I.*, Praha a Litomyšl 2003

Rozfázovaná malba, vpravo konečný nátěr šelakem.

Rukopis XVIII B 113

« Přední deska.

< Detail poškozeného rohu.

Celkový pohled na maketu perské vazby.

« Zadní deska s doplněným křídovým podkladem.

< Detail rohu zadní desky.

« Zadní deska opatřená závěrečným lakem.

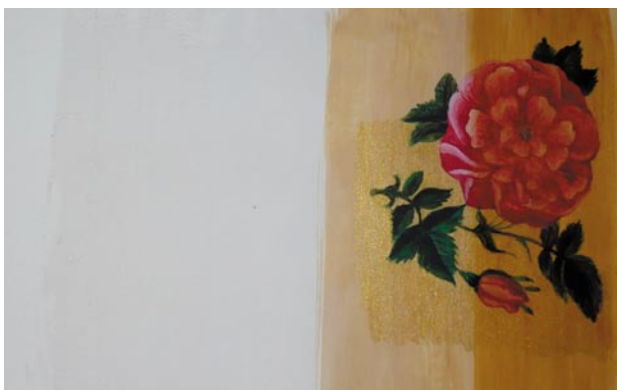
< Detail retuše rohu.

BAREVNÉ REPRODUKCE TĚCHTO NÁHLEDŮ NALEZNETE V OBRAZOVÉ PŘÍLOZE V ZÁVĚRU SBORNÍKU (NA STRANĚ 29).

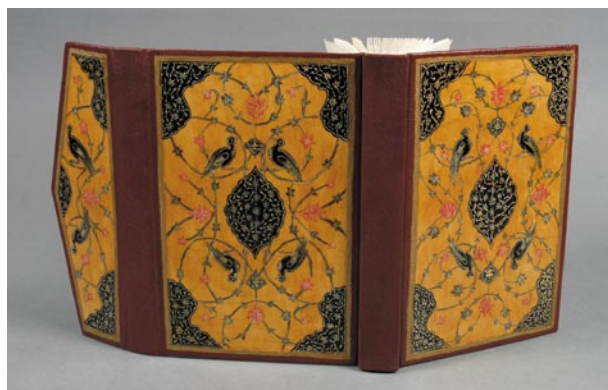
Restaurování perské lakované vazby z fondu NK ČR

4

BcA. Jana Dvořáková

Rozfázovaná malba, vpravo konečný nátěr šelakem.

Celkový pohled na maketu perské vazby.

**Rukopis XVIII
B 113**

« Přední deska.

< Detail poškoze-
ného rohu.

« Zadní deska
s doplněným
křídovým
podkladem.

< Detail rohu
zadní desky.

« Zadní deska
opatřená závě-
rečným lakem.

< Detail retuše
rohu.

FOTO JANA DVOŘÁKOVÁ